

De Poemp

TIJDSCHRIFT HEEMKRING DAVIDSFONDS NIJLEN
NUMMER 35 □ ZOMER1999 □ AK 2560 NIJLEN

In dit nummer kijken we verder in ons fotoboek en herontdekken herberg De Roskam in ons allerliefste Nijlen van toen... en nu!

Naar een cultuur van ontmoeting

Grote ontmoetingsdag 1999 komt eraan!

Sedert onze succesvolle ontmoetingsdag in 1997 weet alleman dat men de jongen en het meisje wel uit het dorp kan (weg)halen, maar nooit het dorp uit hen. Dus komt, zoals toen beloofd, onze tweede grote ontmoetingsdag eraan.

Na rijp beraad kozen "de mannen" van De Poemp deze keer voor een late zomerdag. Op zondag 3 oktober bent U met zijn allen vanaf 14 uur welkom in de salons van Nilania. Op verzoek van velen maken wij deze keer wat meer "babbeltijd" vrij. En om de toon te zetten nodigen wij speciaal enkele bekende Nijlenaars en oud-Nijlenaars op het "podium". Jef Nuyens zal met zijn alom gekende praattalent trachten hen serieus "aan de klap" te krijgen. Voor onze René (Verhaegen) en zijn dorpsdia's houden we een projectiehoekje met vrije toegang klaar. En... ook

onze fantastische Nijlense Straatzangers zijn weer van de partij. Kortom, wanneer vlaai met koffie op de tafel komt, kan, zal, moet de stemming naar letterlijk onvergetelijke hoogten geklommen zijn!

Dit alles, lieve Mensen, om maar te zeggen: "Zeurgt da'g'er baa zaa!" Nogmaals welkom!

De Poemp.

Zondag 3 oktober 1999, vanaf 14 uur
Grote Nijlense Ontmoetingsdag
in de salons van Nilania,

Kesselsesteenweg 52,
telefoon 03.481.88.41

Hebban olla vogala nestas hagunnan

hinase hic anda thu

uuat unbidan uue nu

(Alle vogels zijn nesten begonnen behalve ik en jij; wat wachten we nu?)

Bovenstaande versregels werden in 1932 in Oxford ontdekt op de laatste bladzijde van een handschrift van een abdij in Rochester (graafschap Kent). Echt een gelukkige ontdekking. Het zijn immers de oudste, ons bekende zinnen in het Oud - Nederlands, geschreven door een monnik omstreeks 1100.

Lieve Lezeres,

Beste Lezer,

Krijgt U ook zo'n warm gevoel van herkenning bij het lezen van deze dichtelijke zinnen? De woorden brengen ons, over de eeuwen heen, bij de schrijver. Wie was hij, wat bezielde hem? Was hij verliefd, of schreef hij gewoon een

volksversje neer? En klonk het Oud-Nederlands (wellicht West-Vlaams) zo zangerig als deze liefdesverklaring laat vermoeden?

Maken de hedendaagse *vogala* hun nesten nog op ongeveer dezelfde manier als in 1100, hoeveel is het leven van de mens ondertussen veranderd! En met hem, zijn taal. Dat is voor de "mannen" (= mensen) van De Poemp wel duidelijk. Het Nederlands werd ondertussen een moderne, volwaardige cultuurtaal. Dat is goed, want een taal moet leven om te overleven.

Voor nieuwe begrippen, nieuwe werktuigen moeten nieuwe woorden gevonden worden. En, denk ik dan, het kan geen kwaad om af en toe, met *màte*, eens een woord aan het Engels te ontleen (zoals

het Oud-Nederlands dat bij het Latijn deed). Ik zie echter niet in waarom een fout woord op mijn computerscherm zou *gedeleterd* worden als het kan *gewist* worden. Met andere woorden: ik denk dat wij de - dwaze - verengelsing moeten indammen, willen wij voorkomen dat het Nederlands met een paar honderd woorden per jaar in een oceaan van Engels wegzinkt (zoals Abram de Swaan overigens voorspelt).

"De gedachte dat mijn achterkleinkind Engels zou spreken of Italiaans, daar lig ik niet van wakker", zegt prof. Joop Van der Horst. Ik wel, professor. Want een volk zonder taal heeft geen geschiedenis... is dus geen volk. Daarom moeten wij waakzaam toezien dat taalverbreding geen taalverloeding, geen afbraak wordt. Al is verloeding (helaas) geen louter taalgebeuren. Ik zal het niet meer beleven, maar de gedachte dat ook onze achterkleinkinderen nog het (taal)nestje van 1100 zullen (kunnen) vinden, stemt mij anno 1999 blij. Waarvan (hopelijk blijvend) akte!

Walter Caethoven.

Davidfonds Nijlen en Davidfonds Kessel zochten en vonden...

De beste Junior Journalisten van onze Gemeente!

Als het nieuwe schooljaar in gang schiet, kan zelfs een zondvloed het Davidfonds niet tegenhouden. Het moet en zal zijn opstelwedstrijd lanceren. Dit jaar, op de vooravond van een nieuw millennium, vroegen wij aan de jongeren een blik achterom te werpen en organiseerden voor de 10de keer de Junior Journalist voor de leerlingen van de Nijlense scholen.

In reeks I wedijverden de leerlingen van het 5de en het 6de leerjaar basisonderwijs met elkaar om hun favoriete held uit de geschiedenis gestalte te geven.

In reeks II zochten de eerste- en tweedejaars van het St.-Calasanz-Instituut en het Githo naar de we-

reld van hun grootouders. Voor elke reeks zouden er 5 prijswinnaars zijn.

Deze prijswinnaars zaten nu op zaterdag 24 april om 11 u samen met hun ouders gespannen te wachten op de uitslag. Die was er niet zonder moeite gekomen na een eerste schifting door de leerkrachten van de deelnemende scholen. Uit de 32 inzendingen voor reeks I en de 29 voor reeks II had een achtkoppige jury voor elke reeks de 5 beste schrijvers m/vr geselecteerd. De beste 2 werkjes van elke reeks werden bovendien naar Leuven opgestuurd om deel te nemen aan de nationale finale en wie weet... die te winnen, zoals Sien Lenders vorig jaar in reeks II deed.

Voor hun prestatie werden de plaatselijke laureaten alvast door het Davidsfonds Leuven en de lokale afdelingen in de boeken gezet. En het Gemeentebestuur maakte de gebeurtenis nog een stuk feestelijker door de winnaars in de patio van het gemeentehuis een receptie aan te bieden. Ook De Poemp sluit zich graag bij de gelukwensen aan. Wie schrijft, die blijft! De werkjes van de "toppers" zullen alvast in onze Gemeentekroniek gepubliceerd worden.

De winnaars

Reeks I

1. Bart Geysels: 167/200
2. Willem Van Tendeloo: 166/200
3. Heleen Schoenmakers: 163/200
4. Stanislas Borowski en Elke Ooms: 162/200

Reeks II:

1. Sien Lenders: 166/200
2. Isabel Van Tendeloo: 156,5/200
3. Lode Van de Wiel: 156/200
4. Frederik Van Tendeloo: 155/200
5. Katrien Van Dessel: 151/200

De Zwarte jaren der "France" republiek

De Boerenkrijg in 1798 (deel 2)

Herdenkingsplaat van het Davidsfonds (1898)

De grieven van de plattelandsbevolking die tot de opstand aanleiding gaven, hebben we reeds in vorig nummer besproken. Toen op 25 september 1798 de wet op de verplichte legerdienst, de gehate conscriptie, openbaar werd afgekondigd, was de maat vol. Concreet betekende deze maatregel dat alle mannen tussen 20 en 25 jaar onder dwang moesten deelnemen aan de onderdrukking van het eigen volk of een ander volk.

De opstand brak uit op 12 oktober 1798 te Overmere en eindigde met een totale nederlaag der Brigands op 5 december 1798 te Hasselt. De opstand was algemeen geweest, tot zelfs in Luxemburg en Waals-Brabant (onder leiding van Charles de Loupaigne, alias Charlepoeng). De Boerenkrijg was een algemene volksopstand en een eerste aanzet tot Vlaamse natievorming. Dit bijna drie maanden durende verzet kostte het leven aan ruim 10.000 opstandelingen - weerstanders, en was naar hedendaagse begrippen een echte partizanenoorlog. Onze notabelen en de meeste intellectuelen, deels al geïntegreerd in het regime en ervan profiterend, wachtten wijselijk en voorzichtig af tot het voor hen gunstigste ogenblik was aangebroken en ze hun buigzame ruggengraten

naar de voordeligste kant konden plooiën (en niet alleen in 1798!). De Fransen hadden in Vlaanderen 24 generaals in het veld en door de veranderde internationale toestand haakten de mogendheden af.

Opstand in de Voorkempen

De kernen van de opstand voor onze streek lagen te Berlaar, Zandhoven en verder te Duffel. Onder de bezielende leiding van notaris Caeymax uit Berlaar werd opgetrokken tegen de Fransen. Met verzetstrijders uit Koningshooikt beschikte notaris Caeymax over een commando van ongeveer 400 man. Een deel leverde slag te Lier op 25 oktober 1798 en een andere groep onder Caeymax vocht te Herentals op 28 oktober 1795. Zijn ganse strijdgroep was ook betrokken in de slag om Diest.

>

Brigands van Kessel

Te Kessel bleven slechts de namen der aanstokers en leidende figuren bewaard, namelijk de hoofdkapitein J. B. Baetens, kapitein P.F. Wellens, Pieter Frans Van Reusel, P.G. Mariën, Hendrik De Schoenmaker, Pater Stefaan (een gewezen kapucijn, die op het hof van Laken of het Kesselhof verbleef ('t kasteel van Gheeland te Kessel). Waarom op het monument (1898) alleen de naam van Petrus Gummarus Mariën werd vermeld, is ons een raadsel. Deze brigand, geboren te Kessel op 15.11.1775, was getrouwd met An Van Winckel en overleed vreedzaam te Bevel. Misschien een bijzondere heldendood!? (Inlichting bekomen van mevr. Hortence Mariën, rechtstreekse afstammeling van P. G. Mariën). Verder kennen we nog J.B. Verstappen, die samen met kapitein Baetens te Mechelen werd gekerkerd. Het waren notaris Caeymax, Alaerts en Wellens die de registers der "Municipaliteit" van Berlaar in een donkere nacht onder de neus der Fransen weghaalden.

Brigands te Bevel

In de archieven van het Franse "Ministère de la Guerre" worden verschillende naamlijsten der Brigands bewaard. Theodoor Van Dijck, betaalmester van het Kempense leger, sneuvelde op de wallen van Diest. De Fransen vonden in zijn lederen tas 22 naamrollen van Brigands, ook die van Bevel. Het was "liste numéro vingt six de la commune de Bevel." Jan Frans Voet, kapitein, Petrus Frans Willems, korporaal, Petrus Peeters, korporaal. Verder Laurentius Dillen, Andreas Van den Brande, Frans Van Looy, Willem Aerts, Jan Van Tendeloo met bijnaam vermeld als "Hanefstingels" (?). Jos De Peuter, Pieter De Rijdt (de man die de Bevelse "agent municipal" halfdood sloeg), Cornelius Cools, Andreas Soeten (Suetens), Jan Baeten, Jan Gijssels, Frans August Vercammen, Germain Verlinden,

Jos De Roeck of De Rook, Jan Mols, Adriaan De Backer, Jan Baptist Kerstens, Willem Ruys, Martinus Wijnants, Frans Vijtens of Wijtens, Petrus Broeckx (boek Gebruers I, 141). Dan nog de fameuze Antoon Aerts, die een vuurgevecht uitlokte met de "agent municipal" Maes. Jan Frans Dillen "et ses deux fils"... Adriaan Haverals, Jan en Gommaar Hoegaerts. Karel De Belder. Fr. Kerselaers, pastoor, werd aangeduid als "aanhitser" van de Brigands. Verder ook nog Jan Aerts, een geboren Duffelaar en pachter te Bevel. Voor Bevel aan namen geen gebrek dank zij het Parijse oorlogsarchief. Vele Bevelaars zullen hier stellig een voorvader terugvinden. In die tijd telde Bevel ongeveer 290 inwoners, d.w.z. dat haast alle weerbare mannen in het verzet moeten gestaan hebben.

Een reorganisatie plaatste de Brigands van Bevel onder de leiding van commandant Stolman, die oorspronkelijk aanvoerder was te Zoerle Parwijs, maar die bijzonder goede leiderskwaliteiten had en daarom een ruimer commando kreeg. Zijn eenheid telde 1400 man, n.l. zijn eigen compagnie van Zoerle Parwijs en mannen van Bevel, Westerlo, Herselt, Itegem, Herenthout, Wiekevorst, Morkhoven, Ranst, Vorst, West-Meerbeek, Tongerlo, Oosterlo, Balen, Ramsel, Bouwel en Grobbendonk (Waar ook één mijner voorvaderen, n.l. Andries Bastiaens, door de Fransen als gijzelaar werd opgepakt (zie "Grobbendonk in oude tijden" Reklameblad van A. Bulckens, uitgave juli 1971). De naamrollen, gevonden op het lijk van betaalmester Van Dijck, werden opgesteld op 10 november 1798 toen het Kempense leger zich te Mol bevond, een paar weken voor Van Dijck sneuvelde. Voor Itegem bevat de lijst 69 namen, voor Grobbendonk 27, voor Bouwel 33, voor Herenthout 94, voor Wiekevorst 52, voor Westerlo 71, voor Morkhoven 82 en voor Ranst 177 (Gebruers I, 185).

Ook te Lier kende de Boerenkrijg heel wat aanhangers.

Illustratie uit "De Boerenkrijg", roman van Hendrik Conscience.

Brigands te Nijlen

Voor de gemeente Nijlen beschikken we niet over veel namen. Het dagboek van De Cnaep, zo zorgvuldig bijgehouden over die onrustige periode, geeft ons weinig nieuws over de namen der Brigands. Vermoedelijk heeft De Cnaep dit gedaan uit veiligheidsoverwegingen. Hij zat geklemd tussen zijn eigen volk en het Franse bestuur. Door zijn verantwoordelijkheid op te nemen in die bezettingstijd heeft hij veel onheil voorkomen. In zijn hart was hij echter bij zijn volk. De Cnaep sprak en schreef een mooi en sierlijk Frans. Hij was zeer gehecht aan de oude traditie en de Rooms-Katholieke godsdienst. Dat hij goede maatjes was met pastoor De Cock van Nijlen en pastoor Kerselaers van Bevel kunnen we afleiden uit zijn dagboek. Deze twee pastoors waren zeker geen doetjes en steunden zoveel ze konden het verzet. De mannen van Nijlen kennende - geen enkele kasteelheer hadhet er ooit voor het zeggen - weet ik dat zij hun aandeel zullen gehad hebben. Dat ze telkens weer hun kerk openden, na sluiting en verzegeling door de Fransen, is een bewijs dat het geen passief volkje was. Alleen in het boek van Gebruers vinden we enkele namen van Nijlense Brigands:

Gommarus Van Leemputten, die uit gevangenschap is thuisgekomen, Karel, knecht van de moleenaar, Jan Coenraet(s): schrijnwerker, die onder kapitein Van de Ven meevocht met de compagnie van Zandhoven. Spijtig genoeg is het me niet gelukt het boek van "Di Marinelli" : "800 namen uit den Boerenkrijg" te vinden.

De Franse overheersing zou een duistere en zwarte periode in onze Vlaamse geschiedenis worden en een sterke terugval betekenen. De levensstandaard in de Zuidelijke Nederlanden was in de 18de eeuw vrij hoog. De Vlaamse landbouw deed het vrij goed. In 1792 had Vlaanderen het dichtst bestrate wegennet van Europa. In Vlaanderen bedroeg het bruto nationaal product, uitgedrukt in kg vlees 255, in Engeland 245 en in Frankrijk 230. Op het einde van het "Ancien Régime" was de fiscale druk in Frankrijk 8,9 %, in Engeland 12,9 % en in Vlaanderen 6,6 %. De alfabetisering was in Vlaanderen gemiddeld 49 %. Op het einde der Franse overheersing was dit cijfer gehalveerd. Frankrijk zat niet voor de eerste keer te lonken naar onze welvaart. We kunnen uit dit alles maar een besluit trekken. Een volk dat niet vecht voor een totale autonomie of een vorm van zelfstandigheid zal zich cultureel en economisch niet kunnen handhaven.

Jos Bastiaens.

P.S.

Deze aflevering over de Boerenkrijg kwam tot stand met de medewerking van Rosette Rymenants, Frans Lens en Walter Caethoven.

Bronnen : zie De Poemp, nrs 33-34.

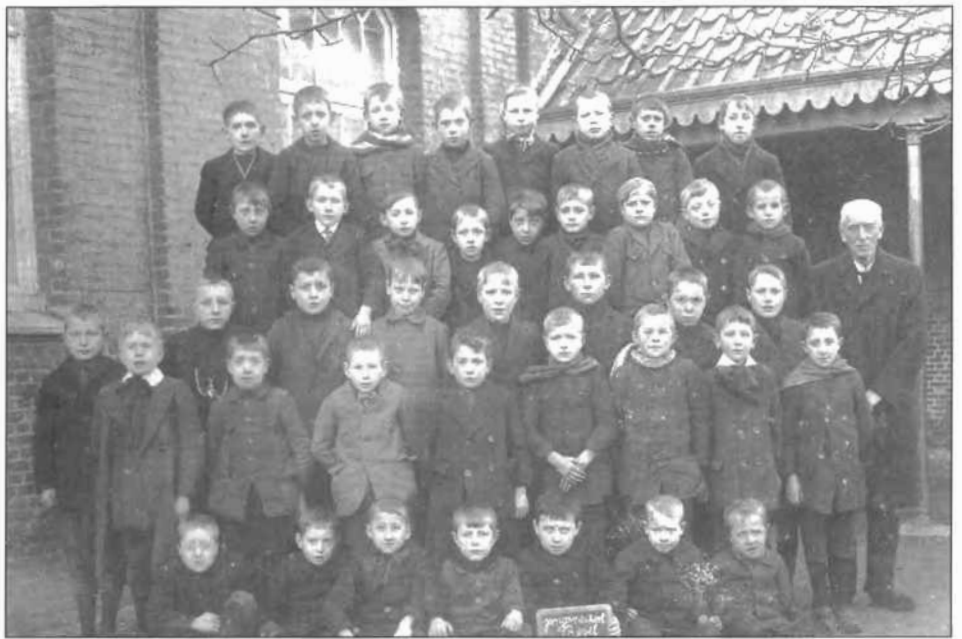
De brigands groeperen zich om te beschermen wat hun lief is...

155 jaar

gemeentelijk onderwijs in Bevel

Langzaam dokkerde een zware boerenkar over de hobbelige kas-seien van de Dorpsstraat. Boven het kletterende geluid van de ijzeren wielbanden klonk het luidruchtig gejoel van spelende kinderen : het was speeltijd in de gemeenteschool.

Meester Jozef Boons ... hoofd van een éénklassige school (foto van vóór 1919)

Midden op de ongeplaveide speelplaats van ongeveer 20 bij 20 meter stond een dikke notelaar. De grote kruin zorgde bij warme zomerdagen voor wel-doende verkwikking en bij regen diende het weelderig loverdak als reusachtig regenscherm. Hieronder wisselden de kinderspelen af volgens de seizoenen : haasje-over, touwtje springen, teppe schieten, knikkeren, kaarten, hamer-scheir-of mes, tekske gebrek, verstopper-tje, repen, enz...

Tingelingeling! De meester, een koperen bel in de hand, keek nauwlettend toe. De kinderen, op hun houten klompen, haastten zich vlug in de rij en stapten in stilte

naar binnen. Niemand kikte of mikte uit schrik voor de meester zijn stokje. 100 jaar geleden was dit een dagelijks tafereeltje op de Bevelse Gemeenteschool. Toch was er reeds veel vroeger te Bevel sprake van onderwijs. Pastoor Gommaar Van Tongerlo (1579-1625) vermaakte immers een huis met hof aan de kosterij om er les te geven.

De bescheiden start

De gemeenteschool werd pas opgericht in 1830, zowel voor jongens als meisjes. De school telde maar één klas. Ze werd gehouden door Karel Frans Grootaers, die tevens koster was. De kinderen zaten op lage zitbanken zonder

Op deze pentekening van Paul Geefs zien we, vlnr, de oude bibliotheek van Bevel (tot 1940 in gebruik), de oude school (eerste dubbele deur), "den bak" (tweede dubbele deur), het vroegere gemeentehuis (gesitueerd achter drie ramen op de verdieping) en tenslotte het "schoolhuis" (geboortehuis van Meester Ward Op de Beeck).

lessenaar. De meeste leerlingen bezaten een houten schrijfbak voor hun lei, griffels... Ze hielden het bakje op hun knieën en legden er hun lei op om te schrijven. De ouderen herinneren zich nog wel deze rechthoekige dondergrijze natuurleien in een houten kader. Men schreef er op met een dunne griffel. Ieder kind had een lei van ongeveer 30 bij 20 cm. Ze was aan beide zijden beschrijfbaar. En wat als de lei vol was? Heel eenvoudig. De meeste kinderen hadden een sponsdoosje. Met het sponsje werd het overbodige weg gevaagd. Heel gemakkelijk voor de meester : die moest 's avonds geen werken verbeteren. Had men geen sponsje, of was het droog! Geen paniek! Vlwg wat speeksel op de lei, en wrijven met de mouw. Deze werkwijze werd tot na 1950 gebruikt.

De school was toegankelijk vanaf zes jaar. (Er was nog geen bewaarschool). Daar de eindouderdom niet bij wet bepaald was, liepen de meeste kinderen maar tot 11 jaar school. Bijna alle gezinnen bebouwden een stukje land en hielden een paar koeien en geiten. De oudste meisjes moesten helpen in het huishouden en de jongens op het veld. Toch gebeurde het af en toe dat de lessen

werden gevolgd door leerlingen boven de 15 jaar. De enige klas was ingedeeld in 4 afdelingen en de meester werd bijgestaan door een leermeesteres voor naald- en handwerk.

Voor het eerst een nieuw schoolgebouw en echte onderwijzers.

In 1864 werd een nieuw schoolgebouw opgericht, eveneens bestaande uit één lokaal. Het bevond zich in de Dorpsstraat naast het gemeentehuis. De eerste gediplomeerde onderwijzer, Gommarus Leppotens, werd benoemd in 1867. Deze werd in 1879 opgevolgd door Jozef Boons, grootvader van Jos, Irène en Paula Boons. Jos woonde op de "Nief parochie" in Nijlen en was daar jarenlang lid van het zangkoor. Paula is de moeder van Christiane, Monique en Ludo Van Cant, en woont nog steeds in Bevel. Meester Jozef Boons was een opvallende figuur, die zijn éénklassige school met veel gezag bestuurde. Hij droeg, evenals de kinderen, steeds houten klompen en had voor ieder van zijn leerlingen een naam klaar.

Het programma bestond hoofdzakelijk uit catechismus, lezen,

schrijven en rekenen. De meester beschikte slechts over bord en krijt om zijn leerstof bij te brengen. De kinderen zaten met vijven op lange zwarte banken, voorzien van een lessenaar, waarin ze hun summier schoolgerief konden opbergen. De stok was een dankbaar en doeltreffend hulpmiddel voor de meester om het gezag te bewaren.

Staat versus kerk

Volgens de wet van 1879 (de ongelukswet) moest in de gemeentescholen het onderwijs in anti-christelijke zin gegeven worden. Met financiële hulp van jonkheer Le Grelle van Gestel werd een vrije parochiale school gesticht. Een groot lokaal werd opgericht naast het gebouw, waar zich nu café Voetbal (bij Jetje) bevindt. Ouderen herinneren zich nog wel dat voor de verbouwing beide lokalen op elkaar geleken.

In die parochiale school werd onderwezen door meester van Maroy (Marooike genoemd), alhoewel hij geen onderwijzersdiploma bezat. Toen de ongelukswet opgeheven werd, hield ook de parochiale school op te bestaan. De vrede was hersteld en meester Boons kreeg zijn leerlingen allemaal terug. Het inderhaast opgerichte parochiale schoollokaal werd in 1890 verkocht voor 1.000 fr. Deze som werd door de Kerkfabriek dankbaar gebruikt om het hoofdaltaar in de kerk te vernieuwen.

Daar komen de Zusters!

Door de Zusters van het H. Hart van Maria van Berlaar werd in 1899 een aangenomen vrije lagere meisjesschool opgericht, waaraan ook een kleuterschool verbonden was. Daar konden jongens en meisjes beneden zes jaar terecht. Ook deze school was gelegen langs de Dorpsstraat.

De gemeenteschool werd toen nog enkel bezocht door jongens. Door de leerplichtwet van 1914 waren de ouders verplicht hun kinderen van 6 tot 14 jaar onderwijs te laten volgen. Door het uitbreken van de eer-

ste wereldoorlog werd de uitvoering van deze wet enkele jaren uitgesteld. Vanaf dat ogenblik verhoogde het aantal leerlingen in de gemeenteschool. De enige klas geraakte overbevolkt. In de meisjeschool werd een tweede klas opgericht, waarin ook de jongens uit de eerste graad (6 - 8 jaar) werden opgenomen. De gemeenteschool werd alsdan bezocht door jongens van 8 tot 14 jaar en was ingedeeld in 3 afdelingen.

Meester Jozef Boons werd in 1919 opgevolgd door zijn zoon Denis Boons. Op herhaaldelijk aandringen van de inspectie werd door de gemeenteraad besloten een tweede klas op te richten.

Het enige klaslokaal werd door een houten schutsel in twee verdeeld. In 1925 werd Florent Van Hoof uit Berlaar als tweede onderwijzer aangesteld. Ook de jongens van 6 tot 8 kwamen nu terug naar de gemeenteschool. Elke klas was verdeeld in 3 afdelingen.

Opmerkelijk is dat er destijds enkel een paas- en een grote vakantie waren. Vanaf 1925 kreeg men ook kerstvakantie. De grote vakantie liep van 15 augustus tot 1 oktober. De leerlingen van de derde graad hadden recht op seizoenverlof : 10 dagen om aardappelen te poten, 10 dagen voor het hooien en 15 dagen voor de oogst.

In juni 1927 werd meester Denis Boons ernstig ziek. Hij overleed reeds in augustus van datzelfde jaar. Hij werd opgevolgd door mijn vader, Jozef Op de Beeck, op 1 november 1927. Die was afkomstig van Berlaar en fungeerde als onderwijzer in Loenhout. Hij betrok met zijn gezin het schoolhuis dat naast de gemeenteschool was gelegen.

Meester Van Hoof keerde in 1930 terug naar zijn thuishaven Berlaar en werd vervangen door meester Louis Lieckens, een echte Bevelaar. Meester Lieckens woonde na zijn huwelijk wel in Geel (Larum). Hij kwam elke dag met de trein tot Nijlen en vandaar met de fiets naar Bevel. In de winter arriveerde hij

wel eens te laat in de school, tot jolijt van de leerlingen.

Ondertussen waren zowel het schoolgebouw als het meubilair verouderd. Wie een klaslokaal binnentrad, waande zich in de tijd van Maria-Theresia.

Nog maar eens een nieuwe school

Op aandringen van de inspectie en van hoofdonderwijzer Jozef Op de Beeck besloot het gemeentebestuur een nieuwe school te bouwen. Deze werd opgetrokken door aannemer Driesen uit Nijlen, achteraan in de schooltuin. Ze bestond uit 3 ruime, lichte klaslokalen, een grote speelplaats met overdekte galerij, aangepaste toiletten en zelfs een lokaaltje voor medisch toezicht. (Destijds uitgevoerd door Dr. De Peuter uit Nijlen). Ook het ganse meubilair werd vernieuwd : borden, kasten, lessenaars en banken voor 2 leerlingen, alles uitgevoerd in massief limbahout. Ook werd er nieuw didactisch materiaal gekocht: o.a. wandplaten voor godsdienst, geschiedenis, taal en

aardrijkskundige kaarten. In de twee laagste graden werd een zandtafel geplaatst om te beantwoorden aan het nieuwe leerplan, waarbij veel nadruk gelegd werd op de studie van het milieu (later werkelijkheids-onderricht genoemd). Deze vlag dekte in de lagere leerjaren een ganse lading : geschiedenis, aardrijkskunde, dierkunde, plantkunde, zelfs taal en rekenen, alles onder één noemer.

Het lessenpakket was serieus uitgebreid. In de eerste gemeenteschool enkel catechismus, lezen, schrijven en rekenen. Toen geschiedenis, aardrijkskunde, dierkunde, plantkunde, taal in al zijn aspecten (o.a. voordragen), muziek, tekenen, knutselen en later in de hogere jaren ook Frans als tweede taal.

In 1936 werden de nieuwe gebouwen in gebruik genomen en kwam er ook een derde onderwijzer : Karel Hermans uit Ramsel. Hij was een neef van de fam. Hermans in Bevel en verwant met de huidige gemeentesecretaris Jeff Daems. Er waren nu 2 klassen met elk 2 leerjaren en de derde klas met 4 leerjaren.

Het derde en vierde leerjaar van 1939 met Meester Louis Lieckens.

We herkennen, vlnr:

1ste rij : Jos Kelber, Ward Serneels, Louis Rottiers, Flor Van den Eynde, Emiel Lieckens, Ward Op de Beeck; **2de rij :** Marcel Geerts, Leopold Torfs, Louis Van den Eynde, Jos Lembregts, Ivo Dieltjens; **3de rij :** -, Leon Van den Eynde, -, Louis Lieckens, André Van Hout, -; **4de rij :** August Vingerhoets, -, -, August Vercammen, Edmond tops, Louis Van den Eynde; **5de rij :** ?, Albert Vercammen, August Beyens, Leo Goossens. *Let verder op de typische schoolkachel!*

Juist na de tweede wereldoorlog, in 1945, verhuisden zowel meester Lieckens als meester Hermans naar hun respectievelijke woonplaatsen en werden vervangen door Alfons (Jos) Vloeberghs, een rasechte Bevelaar, en Ernest De Vries uit Herenthout.

Meester Jos Vloeberghs, Meester Jos Op de Beeck en meester Ernest De Vries (vlnr)

Vier! graadklassen. En dan weer drie.

In 1952 waren er voldoende leerlingen om een vierde klas in te richten. Zo waren er in onze Bevelse gemeenteschool 4 graadklassen d.w.z. klassen met 2 leerjaren. Voorlopig gebruikte men het lokaal voor medisch toezicht als vierde klas tot, in 1954, een nieuw lokaal werd bijgebouwd. Ondergetekende, Eduard Op de Beeck, werd aangesteld en kwam op 15 september 1952 voor 't eerst voor het eerste en tweede leerjaar te staan. Huidig schepen Jef Van Assche was een van mijn eerste leerlingen.

Mijn vader Jozef Op de Beeck ging in 1958 met pensioen en werd als schoolhoofd vervangen door meester Vloeberghs. August Vercammen, eveneens uit Bevel, kwam het leraarsteam aanvullen.

Van 1963 tot 1967 werd ten behoeve van de vierde graad in de gerestaureerde oude jongensschool een handwerkklas ingericht. Er was een bijzondere leermeester houtbewerking, August Peeters, en een voor metaalbewerking: August Hardewijn.

Toen de vierde graad werd opgedoekt (1967), verloren de twee bijzonder leermeesters hun job. De

werkbanken en al het materiaal werden onder grote belangstelling publiek verkocht. Na het verdwijnen van de vierde graad werd de derde graad gesplitst : Meester Vloeberghs nam het zesde leerjaar en meester De Vries het vijfde.

Evolutie van de verwarming

De verwarming van de klaslokalen gebeurde nog steeds met kolenkachels. Dit waren grote, zwarte, gietijzeren kachels, omgeven met een rond metalen scherm. Ze stonden in 't midden van het klaslokaal en waren met een lange kachelbuis verbonden met de schoorsteen. Iedere morgen kwam de gemeentewerkman, destijds Ward Rottiers, de kachel aansteken. Wanneer het in de winter vroom dat het kraakte, wees de thermometer bij het begin van de lessen in de klas soms onder nul, zodat de inkt in de inktpotten bevroren was. Het duurde dan tot half voormiddag vooraleer het enigszins warm werd en de kinderen konden schrijven. De banken werden dan rond de kachel geschoven. Anders bevroren de leerlingen die aan de raamkant zaten en gloeiden die aan de kachel zaten. Rond 1960 werden er vulkachels geplaatst, die 's nachts bleven branden, zodat de grootste miserie geleden was. Toen in 1968 centrale verwarming geïnstalleerd werd, behoorden de winterperikelen tot de verleden tijd.

Fusie zorgt voor weelde

Op 1 januari 1977 werd Bevel noodgedwongen een deelgemeente van Nijlen. Voor het onderwijs had dit wel enkele voordelen. Zo kon er meteen een leermeester lichamelijke opvoeding benoemd worden (Walter Van Genechten). De turnlessen werden in onderlinge afspraak tussen de parochie en het gemeentebestuur gegeven in het parochiecentrum. Zwemmen deed men vroeger in Lier en later in Nijlen. Een taakleraar kon eveneens worden aangesteld. Hij moest zijn uren wel verdelen over Kessel en Bevel. Een piepklein lokaaltje werd ingericht in de oude jongens-

school, die tevens dienst deed als refter, zodat de kinderen 's middags konden blijven eten.

In 1977 werden enkele hoognodige modernisering doorgevoerd : nieuwe toiletten met stromend water vervingen de oude. Die werden omgebouwd tot fietsenrekken. De school kreeg ook een meer open karakter : de oude stenen omwalling werd vervangen door gevlochten ijzerdraad en plantsoen. Op de geplaveide speelplaats zorgden een zandbak en houten speeltuigen voor kindvriendelijkheid.

Groei naar het einde of... een nieuw begin.

Het aantal leerlingen steeg voortdurend en de leerlingennormen werden verlaagd, zodat de twee laagste graden ook konden gesplitst worden. Om dit mogelijk te maken werden in 1980 enkele prefablokalen bijgebouwd. Er waren nu zes afzonderlijke leerjaren, een taakleraar, een turnleraar, maar nog steeds een schoolhoofd met klas. Vanzelfsprekend werden er nieuwe leerkrachten aangesteld, b.v. ter vervanging van Meester De Vries, die al enige tijd ziek was en op 1 september 1978 met pensioen ging. Zo deden in onze school hun intrede: Julia Neefs (01.09.1976), Christiane Peeters (01.10.1977) en Rosa (Christiane) Van Gestel (01.09.1979).

Op 1 januari 1982 ging meester Vloeberghs met pensioen. Ondergetekende volgde hem op als schoolhoofd en Rose-Marie Willems kwam de rangen versterken, enkele maanden later gevolgd door Francis Kegelaers (07.09.1982).

Uiteraard evolueerde het onderwijs in die 150 jaar zeer sterk. De onderwijs- en opvoedingsmethoden veranderden. Ook heel wat nieuwe didactische hulpmiddelen kwamen de oudere aanvullen of vervangen: radio, bandopnemer, cassetdeck, dia-projector, T.V.-toestel, stencil-apparaat, kopieermachine, computer. Lei, griffel, en... de stok van de meester verdwenen uit de school.

Op 1 oktober 1984 vond ik dat het tijd was om de plaat te poetsen. Ik ging met pensioen en werd als schoolhoofd opgevolgd door Gust Vercammen.

De algemene tendens in het onderwijs om meisjes- en jongensscholen te fusioneren tot gemengde basisscholen werd ook in Bevel gevolgd. In onderling overleg tussen het gemeentebestuur van Nijlen en het bisdom Antwerpen werd op 1 september 1985 de gemeentelijke jongensschool overgedragen aan de vrije basisschool met het bisdom als inrichtende macht. Hierbij werd bedongen dat het Gemeentebestuur inspraak behield in het algemeen beleid van de school. Meester Gust Vercammen bleef directeur, zonder klas ditmaal, en de leerkrachten zowel uit de vrije- als de gemeenteschool bleven behouden.

Zo eindigde 155 jaar gemeentelijk onderwijs in Bevel.

Ward Op de Beeck
(jan.1997)

(N.B. Alleen de vastbenoemde leerkrachten werden vernoemd.)

Het derde en vierde leerjaar van Meester Ward Op de Beeck. We herkennen, van links naar rechts:

Bovenste rij: Marcel Verbist, Hugo Keynen, Van den Broeck, Frans Van Gestel, Luc Verhaegen, Gommaar Dillen, Jan Lieckens.

Derde rij: Marc Van den Eynde, Alfons Beyens, Guido Truyen, Jozef Van Gestel, Jozef Lieckens, Jozef Tops, Eddy Vercammen.

Tweede rij: Edwin Lieckens, Walter Nuyens, Rudy Verdonck, Bruno Van Limbergen, Leo Dillen, Frans Dillen, Paul De Winter.

Eerste rij: René Torfs, Eddy Torfs, Walter Sels, Jos Buts, Ludo Van Tendeloo, Dirk Van Gestel, Francis Lembregts.

Wie is wie?

Beste Poempisten,

Er bestaan klasfoto's genomen in onze Nijlense scholen in het begin van deze eeuw, waarop uw ouders, grootouders of zelfs overgrootouders zijn afgebeeld! Wij beschikken over enkele foto's, maar weten niet wie wie is.

Via onze "Poempen" willen we een en ander voor het nageslacht optekenen. Wij hebben uw hulp nodig om deze voorouders te identificeren. Voor deze opdracht is het reeds vijf voor twaalf en voor de oudste foto's, spijtig genoeg, reeds kwart na twaalf!

Onder de titel "Wie is wie?" starten we de publicatie van oude klasfoto's, met daaraan verbonden de dringende "bede" aan u allen ons

te helpen met het vinden van de namen van de afgebeelde personen.

Bijgevoegde foto is genomen te Nijlen in de *Ecoles des Soeurs des Ecoles Chrétiennes* (beter gekend als "de meskesschool" in de Nonnenstraat) in het schooljaar 1907 - 1908. Wij kennen op dit ogenblik

slechts het meisje, 4de van rechts, op de onderste rij. Het is Josephine Anthonis, geboren te Nijlen op 08.11.1896. Mocht U nog meisjes herkennen op deze toch wel oude foto, laat het ons gedetailleerd weten a.u.b.

Jos Thys.

*Droeger en Nu,
Beelden uit ons Fotoboek:*

De Roskam

Al de gebeurtenissen die zich in en rond de Roskam afspeelden aanhalen, is onbegonnen werk. En jeugdherinneringen aan de zondagvoormiddagen toen de Nijlense jeugd rond de kegelbaan van die herberg hing om een centje bij te verdienen met het rechtzetten van de kegels (centen die onmiddellijk weer gebruikt werden om snoepgoed te kopen bij "Leonneke") zijn geen groot nieuws. Daarom hebben wij hierna wat wetenswaardigheden over "de Roskam" bijgeschreven, samengelezen uit De Poemp en het gemeentelijk archief.

Niet zomaar een café

De ouderdom van de Roskam is moeilijk te bepalen, maar op de kaart die P. Stijnen in 1745 tekende, staat de herberg reeds afgebeeld. In de "Geschiedenis der Gemeenten Kessel, Bevel, Nylen, Emblehem en Gestel" van J. B. Stockmans wordt meermaals verteld dat er in de Franse tijd veel vergaderd werd. In dit woelige tijdvak hield Jacob De Cnaep een dagboek bij. Als oud-schepen van de Bijvang, beurtelings ontvanger, agent en "maire" van Nijlen was hij zeer goed geplaatst om de belangrijkste gebeurtenissen op te tekenen. Het dagboek van J. De Cnaep vangt aan in 1790 en loopt tot 1816. De laatste twee jaren tekende zijn zoon J. B. De Cnaep op.

Bij het uitvlooiën van De Poemp vonden we b.v. dat de Nijlenaars in de Roskam zelfbewust hun trouw aan Brabant bevestigden (nr. 11). En in Poemp 14 vernemen wij dat vier doodgevroren Duitse pinhelmen achter de Roskam werden begraven. Maar goed, laten we niet al te veel in herhaling vallen.

Heersers van de tapkraan

Wie bewoonde de Roskam de jongste eeuw? Bij het nalezen van de volkstelling van 1891 - 1900 vin-

den wij als bewoners de familie Petrus Franciscus Verbist. Hij was geboren op 3 juli 1834 in Westerlo en was weduwnaar van Van Hool Anna. Hij had vier kinderen en was hertrouwd met Anna Catharina Bastiens.

De zoon van Petrus, Joannes (Jan neke) Verbist, geboren in Nijlen op 6 november 1871, was schoenmaker, natiebaas en... herbergier. Hij huwde op 14 februari 1902, Valentijnsdag, met Antonia Grielen, geboren te Nijlen op 27 juni 1872. Zij

hadden drie kinderen. Deze Jan Verbist en zijn vrouw hebben meer dan 30 jaar de Roskam uitgebaat, tot 21 april 1936. Op die dag trouwde Emiel Van Den Bergh, geboren in Lier op 18 maart 1911, met Celestine Lemmens, geboren in Nijlen op 28 augustus 1910. Deze mensen hebben velen onder ons nog goed gekend. Zij werden na hun trouwdag voor dertig jaar (tot 4 juli 1966) de trouwe uitbaters van de Roskam. Zij hebben één zoon, François Van Den Bergh, de latere onderwijzer en directeur van de Gemeentelijke Jongensschool.

Pieter Janssens en Rosa Van Kerckhoven zijn de volgende uitbaters. Zij staan van 8 juli 1966 tot 7 januari 1970 achter de toog. Vanaf 2 maart 1970 wordt Gaston Luyten de uitbater. Na hem volgen Danny Skelton en de huidige waardin, Yvonne Mertens.

Paul Van Camp.

Bronnen:

De Poemp, tijdschrift Heemkring DF-Nijlen, en Gemeente-archief Nijlen.

De Roskam in het begin van deze eeuw

Boven: De Roskam en de "Dorpplaats" in het begin van deze eeuw.
Onder: De huidige, "Nieuwe Roskam" aan een overdruk kruispunt.

Het Lek van De Poemp

In onze reeks "Mensen van bij ons" vertelden we in het vorig nummer over de ononderbroken vriendschap tussen Marie, dochter van Louis Peeters, en Stanske, oudste dochter van Mieke De Win. De foto waarnaar verwezen werd, verdween helaas bij het zetten. Wij publiceren hem nu. Beide piotten zijn inmiddels gestorven. Stanske nam afscheid in haar 92ste jaar, terwijl Marie met één maand de 93 haalde.

Verkleed als "schacht-piot" traden "de meisjes" in 1925 op in een komische scène, op de gouden bruiloft van Jef Torfs, burgemeester van Bevel.

Mensen, voedsel en rantsoenering

Dikwijls hoort men zeggen: nare of slechte belevenissen worden best zo rap mogelijk vergeten. Of men daar ook in slaagt, is weer een andere zaak. Walter Caethoven had gelijk, toen hij in één van onze vorige Poempen stelde dat onze heemkring als taak heeft de dingen van heden en verleden op te tekenen om ze te bewaren en mee te delen aan de huidige en toekomstige generaties. Spijtig genoeg zijn niet alle ervaringen even positief. Maar ook van het minder prettige kan men leren.

Ik geloof dat het nuttig is de geschiedenis van de krappe voedselbedeling tijdens Wereldoorlog II en de miserie die die heeft voortgebracht, aan onze jongere Poemp-lezers te vertellen. Want zij die het beleefd hebben, zijn het zéker niet vergeten! Het falen van het rantsoeneringssysteem bracht een groot deel van de bevolking aan de rand van de hongersnood. Niets zou het leven tijdens de bezetting méér beïnvloeden dan de voortdurende zorg voor voedsel, kleding en verwarming. Vandaar, lieve lezers en lezer, deze kleine bijdrage.

Oorlog zorgt voor schaarste

Ons land voerde vóór de oorlog liefst de helft van haar voedsel in. Indien de oorlog losbarstte, zou het grote bevoorradingproblemen krijgen. Daarom begon de toenmalige regering al in 1939 met de uitwerking van een rantsoeneringsstelsel. In Het Nieuwsblad van 13 mei 1940 verscheen de volgende mededeling: Met verwijzing naar het Ministerieel Besluit van 10 mei 1940 over de rantsoenering van voedsel aan de burgerlijke bevolking, deelt het Ministerie van Economische Zaken, Middenstand en Rantsoenering mede dat de code der aan rantsoenering onderworpen producten als volgt is samengesteld:

n° der zegels - producten - grootte van het dagelijks rantsoen

1	brood of meel	450 gr 375 gr
2	Gebrande koffie of ongebrande koffie	20 gr 25 gr
3	Margarine of boter, of reuzel, of rundsvet	75 gr
4	griesmeel van koren of haverhout, of rijst, of deegwaren	75 gr 25 gr
5	zout	20 gr
6	geraffineerde suiker of gekristalliseerde suiker of korrel suiker of kandij suiker of bruine suiker	30 gr
7	aardappelen	300 gr
8	zachte of harde zeep	25 gr
9	tafelolie	5 gr

Ieder gezin kreeg een kaart waarop de gezinstoestand was vermeld. Met deze kaart bekwam het het aantal zegels waarop het recht had. Die had het nodig om producten aan te kopen die gerantsoeneerd waren.

Al vanaf 12 mei 1940 was het verboden aan hotels, restaurants, herbergen, kantines, kortom inrichtingen waar tegen betaling maaltijden aan het publiek werden verschaft, méér

Soeplepelende leerlingen in de Zusterschool, Nonnenstraat, tijdens de oorlogsjaren.

dan het volgende op te dienen:

- soep
- één vlees-, vis- of eiergerecht met aardappelen, groenten of meelstippen;
- één nagerecht of vrucht

Bezitters verstrengen rantsoenering: papieren bevoorrading

Toen na de 18-daagse Veldtocht het Belgisch leger de strijd staakte en zich overgaf aan de Duitse overmacht, nam onmiddellijk daarna het Duitse bewind de maatregelen over die de gevluchte Belgische regering had uitgewerkt in verband met de

Deze foto toont de dagelijkse bedeling van lekkere soep, waarschijnlijk naar de school gebracht door twee gemeentewerklieden. Wegens de tijdens de oorlog heersende voedselschaarste was de overheid terecht bezorgd over de gezondheid van de jeugd, vandaar deze maatregel. De soep werd bereid in het voormalige café "Den Doornboom" (nu BBL) door enkele vrouwen onder leiding van Amelia Davidson. Ze deed dat in dienst van het gemeentelijke "Winterhulpcomité".

voedselvoorziening in ons land. Vanaf 21 juni 1940 werd de rantsoenering ingesteld voor rundsvlees met inbegrip van kalfsvlees, varkensvlees, paardenvlees, schapenvlees en geitenvlees (zegel nr. 10). Begin juli 1940 werd volgend bericht in de openbare plaatsen uitgehangen:

Rantsoenering van eetwaren
Besluit van 2 Juli 1940

Van 11 Juli tot en met 9 Augustus worden oranje zegels gebruikt. De groene zegels zijn niet meer geldig met ingang van 11 Juli.

Lijst der dagelijkse rantsoenen
Zegel n° - Product - Rantsoen per dag

- 1 brood uit tarwemeel gebuild 225 gr
 - 2 gebrande of groene koffie 10 of 12,5 gr
 - 3 voedingsvetten, margarine, boter, reuzel, ossenvet of tafelolie 35 gr
 - 4 zetmeelhoudende producten, crème en griesmeel van graangewassen, havergort, droge groenten, enz. 20 gr
 - 5 zout -
 - 6 geraffineerde suiker, kristalsuiker, kandijnsuiker, bruine suiker 90 gr
- (met het oog op het bereiden van confituur wordt het dagelijks rantsoen gedurende dertig dagen verhoogd)*
- 7 aardappelen :
momenteel geschorst
 - 8 zachte zeep of zeep in poeder 5 gr
 - 9 Marseillezeep of toiletzeep 5 gr
 - 10 vleesch, tot 20 % beenderen inbegrepen 120 gr

De inbreuken op de voorschriften betreffende de rantsoenering worden bestraft als volgt: Geldboete van 700 tot 700.000 fr., gevangenzetting van 15 dagen tot 3 jaren, verbeurd verklaring van eet- en koopwaren, sluiting van de inrichting of magazijnen.

Onderaan dit bericht vinden we nog volgende mededeling:

De Duitse militaire overheid heeft een verordening uitgevaardigd, waarbij het stelsel der levensmiddelen-rantsoenering, van 11 Juli 1940 af, voor heel het grondgebied van het Rijk, tot alle Duitse burgers en militairen wordt uitgebreid.

Maar snel bleek dat het ontworpen, ingewikkeld verdelingssysteem niet bij machte was het voedsel te brengen waar het nodig was. De gemeentelijke diensten voor voedselvoorziening en rantsoenering moesten de reglementen uitvoeren. Het hele systeem bestond uit een reeks van kaarten, zoals eerder

Beeld genomen in het voorhofje van de zuivelhandel Flor Grielen - Melanie Torfs (alias Mel van de Sjas) aan de Kesselsesteenweg (nu J.E. Claeslaan). De foto toont hoe het eraan toeging tot Flor met de handkar (te voet) van de Berlaarse melkerij kwam, geladen met het dagelijkse rantsoen melk en boter. Let op de ontspannen sfeer bij het jonge gezelschap, ondanks de bar slechte tijden. Onder hen herkennen we nog : liggend: Constant Van Herck uit de Kapellebaan, daarachter zittend: August Henderickx (de glazenmaker - Watertorenstraat), Maurice Verhaegen (Broechemsesteenweg), Jos Van Roye (Sporweglei) en Jef Van Loock (toen Kesselsesteenweg, nu Claeslaan). Zij waren toen zo'n 11 à 12 jaar oud.

Beelden van de oorlog en de voedselschaarste

Niet zonder moeite haalde onze voorzitter Walter Caethoven bijgaande prachtige foto's uit een film opgenomen tijdens de oorlogsjaren '40 - '45 door "meneer De Deyne", toen onderpastoor te Nijlen. Meteen boorde hij een nieuwe bron van illustraties voor ons aller lijfblad aan. Eerder al slaagde onze fotograaf René Verhaegen erin met een kunstgreep de films van onze onderpastoor op videoband over te brengen. De Poempisten hebben dus nog wat van de redactie te goed!

Op deze oorlogsfoto's kon De Poemp slechts enkele mensen herkennen. Dus doen we andermaal een beroep op U, lezer, om ons te helpen. Graag een seintje aan een van onze medewerkers, mocht U mensen herkennen op deze rantsoeneringsbeelden. Bij voorbaat hartelijk dank!

H. Budtz.

vermeld, plus zegels en tabellen en stempels, waarin dikwijls zelfs de verantwoordelijken, en dus zeker de gewone burger, totaal verloren liepen.

Spottend werd soms de opmerking gemaakt "Mochten wij papier kunnen eten, er zou geen tekort aan voedsel zijn!" In ruil voor de maandelijks bekomen zegels kon de verbruiker zich in de winkel bevoorraden. Hij moest zijn koopwaar nog altijd zelf betalen, vaak na uren aanschuiven. Reeds in het eerste oorlogsjaar werd duidelijk dat het bevoorradingssysteem onmogelijk aan de behoeften van de bevolking kon voldoen. Zo daalde het vleesrantsoen pijlsnel van de oorspronkelijk 120 gram per dag tot 35 gram per dag in februari 1941. En vanaf juni 1942 schommelde het vleesrantsoen van 20 tot 30 gram per dag.

Uit vrees voor een opstand durfde de overheid het broodrantsoen niet verlagen. Zo bleef dit rantsoen tot augustus 1943 onveranderd op 225 gram per dag. Het aanvankelijk witte tarwebrood onderging echter een ware verandering. Er werden steeds minder zemelen uit het broodmeel gehaald (28 % in mei 1940 tot slechts 3 % in juni 1942). Verder werden steeds meer ersatzproducten, zoals gerst, suiker, peulvruchten en aardappelmeel in het broodmeel vermengd. Vaak gebeurde het ook dat de bakker wel een voorraad meel bezat, maar niet kon bakken bij gebrek aan kolen.

De zwarte markt floreert

De rantsoenering deed een floreerende zwarte markt ontstaan. Veel producten die op de officiële markt niet te krijgen waren, werden op de zwarte markt aangeboden tegen woekerprijzen. Wie geld had, moest zich eigenlijk weinig ontzeggen. Voor boter b.v. werd in 1942 al snel 500 fr. per kilo betaald. Eén ton steenkool kostte ten minste 3.000 fr. Geen wonder dat op vele openbare plaatsen alle hout (palen, bomen en zelfs zitbanken uit de stadsparken) werd gestolen. Ongebrande koffie

kostte 1.500 fr. het kilo. Er werd koffie gezet met allerlei ersatzproducten. Vooral in de stad werd het tekort aan voedsel hard gevoeld. Op het platteland waren er uiteraard meer mogelijkheden om iets eetbaars op de kop te tikken.

In het "Algemeen Nieuws" van 6 juli 1940 verscheen volgend artikeltje onder de titel "Oorlogscuriosa":

Deze week een korte vergelijking van de prijzen van de officiële markt waar men haast niets kan kopen, en de zwarte markt waar alles te koop is... als men maar genoeg geld heeft.

(product, officiële markt, zwarte markt):

1 kg brood, 2,6 frank, 30 frank

1 kg boter, 32 frank, 112 frank

1 kg suiker, 7 frank, 40 frank

1 kg vlees, 34 frank, 80 frank

1 kg aardappelen 1,3 fr, 11 frank

Sunlight zeep, niet beschikbaar, 40-70 frank

dweil, 9 -20 frank, 45 - 80 frank

borstel, 15-30 fr, 65 - 135 frank

krant 40, 50 centiem

Nood doet anders leven

Ook in onze, toen nog betrekkelijk kleine, gemeente (6.456 inwoners in 1940) had de rantsoenering van voedsel en de krappe bedeling van kolen zware gevolgen. Noodgedwongen gingen de mensen anders leven. Er was geen tuin of er liepen kippen in, een voorhofje met bloemen was uitzonderlijk. Elk hoekje grond werd benut voor het telen van aardappelen of groenten en wie er plaats voor had, hield konijnen. Vele mensen hadden een of twee geiten waarvoor ze dagelijks langs straat- en grachtkant op zoek moesten naar voedsel, omdat ze niet over veld of wei beschikten om het nodige eten voor de dieren te produceren.

Geen uitzonderlijk voorval was het dat op een nacht boeren een deel van hun aardappel-, wortel- of

rapenvelden gerooid zagen. En er werd zeker niet alleen gestolen om de honger te stillen! Wie eigenaar was van kant of bos moest met lede ogen toezien hoe het aantal bomen iedere nacht met enkele eenheden verminderde, totdat het bos totaal gerooid was. Zelfs verschillende dikke beukenbomen langs de grote steenweg moesten eraan geloven. Verwarming was toch even onmisbaar om te overleven.

Het moet gezegd dat in die armoedige jaren de solidariteit bij de meeste mensen zeer groot was. 's Nachts trokken burens vaak samen op, gewapend met nogal primitief materiaal, om, gedwongen door de omstandigheden (want geen kolen), grote bomen te gaan kappen.

Enkele moedige (of wanhopige?) huisvaders waagden het zelfs tijdens de dagelijkse doortocht van een Duitse goederentrein (koleentrein genoemd door de Nijlenaars) op de trein te springen, zodra die

Deze opname laat nogmaals zien hoe het eraan toeging ten tijde van de rantsoenering. U ziet, beste Lezer, dat vooral de schoolgaande jeugd erop werd uitgestuurd om op het dagelijkse melkrantsoen te wachten. De foto werd genomen in de Gemeentestraat rechtover de kerk, voor de kruidenierszaak van de familie Peeters - Buyens (Jef van 't Kromhout en Jeanne van de Slinke). Vader Louis Peeters (in de volksmond "t Boske van 't Kromhout"), die een vrachtwagen bezat, ging dagelijks met zijn zoon de melk bij de boeren van de streek ophalen voor de melkerij van Grobbendonk. Vandaar bracht hij melk en boter mee voor zijn klanten.

even stopte. Snel gooiden ze dan enkele brokken steenkool van de trein. Dat was levensgevaarlijk, want de trein werd begeleid door zwaar bewapende Duitse soldaten.

In het Nijlense straatbeeld zag je toen, voornamelijk bij de bakker, de beenhouwer en de melkboer, dagelijks rijen mensen, die vaak uren wachtten tot het brood uit de oven kwam of tot de melkboer aankwam met zijn lading meestal magere of karnemelk (in de volksmond "loer" genoemd). Niet zelden gebeurde het dat net voor je neus het laatste brood werd uitgedeeld, zodat je opnieuw lange uren kon wachten tot de volgende oven gebakken was.

Ik geloof niet dat men toestanden als voedseltekort, onvoldoende kleding, gebrek aan verwarming en ander oorlogsleed uit de herinnering kan bannen. Wie dat alles beleefd heeft, weet maar al te goed wat welvaart en vrede betekenen. Laat ons hopen en bidden dat de huidige en komende generaties gespaard blijven van oorlogsellende.

Hypoliet Budtz.

Bronnen: Kranten uit oorlogsjaren.

Zondag 3 oktober 1999
vanaf 14 uur
Grote Nijlense
Ontmoetingsdag
in de salons van
Nilania
Kesselsesteenweg 52
telefoon 03.481.88.41

VAN DE EERSTE NAAR DE TWINTIGDUIZENDSTE...

Een wandeling door de eeuwen op zoek naar mensen (6)

De Pacificatie van Gent

"Liere in Brabant" was tijdens de beroerten op het einde van de 16de eeuw helaas geen veilig toevluchtsoord voor de mensen van Nijlen en Kessel (gravure uit een reeks met moraliserende spreuken, 1624)

Zoals U in vorige bijdrage kon lezen, zijn op het einde van de 16de eeuw de bewoners van Kessel en Nijlen grotendeels binnen de - in principe - veiliger muren van Lier gevlucht. De inwoners van Bevel hebben op het kasteel van Gestel beschutting gezocht. U moet zich voorstellen : de oorlog duurde ondertussen al bijna dertig jaren, wat betekende dat de grote meerderheid van de bevolking nog nooit vrede gekend had (de gemiddelde levensverwachting in die tijd was een goede veertig jaar!!!). De gevolgen van die oorlog bereiken nu hun verschrikkelijke hoogtepunt : men heeft berekend dat gedurende het decennium 1580-1590 onze bevolking gehalveerd werd! (herinner U de Berlaarse toestand in vorig nummer) De onophoudelijke plunderingen en aanslagen door de muitende, want niet-betaalde, Spaanse troepen in Brabant en Vlaanderen brengen de Staten van Brabant ertoe de hulp van Willem van Oranje in te roepen om de orde te herstellen. Een afvaar-

diging van de Staten-Generaal onderhandelt vanaf 19 oktober 1576 in Gent met de vertegenwoordigers van Willem van Oranje en van de Staten van Holland en Zeeland. De gruwelen die gepaard gaan met het uitbreken van de «Spaanse Furie» (4 tot 7 november 1576) in Antwerpen, zijn een extra motivatie voor de onderhandelaars om zich bij de besprekingen verdraagzaam op te stellen. Die «Spaanse Furie» is de bloedige finale van de zogenaamde «Citadellenoorlog» (=de strijd tussen de in de citadellen (=versterkte vesting) gelegeerde Spaanse troepen die, verbitterd door het al bijna twee jaar uitblijven van hun soldij, van brandschattingen en plunderingen leven en de door de Staten-Generaal -voor de bescherming van de bevolking van stad en land- aangeworven (huur!)-troepen. Volgens ooggetuigen kost de «Spaanse Furie» aan 7 à 8.000 mensen het leven en wordt er voor twee à drie miljoen gulden geroofd en voor minstens evenveel vernietigd. Het Antwerpse stadhuis en minstens

600 huizen gaan in vlammen op. Zij brengt - vanzelfsprekend - ook ernstige schade toe aan Antwerpens positie als handelscentrum van de Nederlanden. Het garnizoen dat in Lier gelegd is, heeft dapper meegedaan en komt met buit beladen terug. De Kronijk van Lier verhaalt bitter : «Zy floreerden alsof het al graven en prinsen waren. Hunne jongens en muchachas (=meisjes) floreerden al van gelyken, en het was een groot kruis voor die van Lier, hen zoo te zien bragegen (=pronken) met de goederen van hunne goede geburen. (=de Antwerpenaren)».

Het verdrag

Alle ellende heeft tot gevolg dat de partijen reeds op 8 november 1576 een vergelijk sluiten dat echt vooruitstrevend mag genoemd worden op gebied van wederzijdse tolerantie en respect voor elkaars standpunten :

- de betrokken partijen zullen met vereende krachten de Spaanse troepen verdrijven ;

- de Prins van Oranje wordt in zijn, van voor Alva daterende, stadhouderschappen hersteld;

- de steden die buiten zijn gezag staan, zullen zich, na van hem ontvangen « satisfactie » (=voldoening) over bezwaarlijke punten, ook onder het gezag van de Prins stellen;

- in afwachting van een definitieve regeling door de Staten-Generaal zullen de plakaten tegen de ketters niet meer worden toegepast en zal de rooms-katholieke godsdienst de enige erkende zijn, maar in Holland en Zeeland verboden blijven.

Indien ooit een overeenkomst de eenheid tussen de verschillende delen van de Nederlanden kon bewerkstelligen, was het wel de «Pacifiatie van Gent» : alle provincies beloven elkaar hulp en bijstand; de zo noodlottige godsdiensttwisten

worden door wederzijdse toegevingen beslecht : het protestantisme wordt in het Noorden en de rooms-katholieke godsdienst in het Zuiden behouden; aan iedereen wordt gewetensvrijheid verleend. Maar zoals de geschiedenis steeds opnieuw bewijst zijn vrijheid en verdraagzaamheid moeilijke begrippen als men ze ook aan de tegenpartij moet gunnen. Protestant en katholieken, beiden overijverig in het promoten van hun zaak, raken spoedig in conflict; en de opportunistische Spanjaarden maken daarvan dankbaar gebruik om de Zuidelijke Nederlanden te heroveren. In het begin is het vertrouwen nochtans groot en het eerste wat het Lierse (dus ons) bestuur doet, als in maart 1577 de Spaanse bezetters de stad ontruimd hebben (één van de bepalingen van de Pacifiatie is het terugtrekken van het Spaanse leger), is toetreden tot het Gentse verbond. De ambachten, gilden en rederijkers zweren getrouwheid aan het Verbond op hun «kamers», en schout, burgemeester en alle schepenen (ook de buitenschepenen die onze dorpen vertegenwoordigen) begeven zich naar de kapittelkamer om in de handen van de kanunniken de eed af te leggen:

«Wij geloven en zweren aan God en alle Zijne Heiligen, dat wij in geener manier, direktelijk of indi-

rektelijk, met raad of daad, woorden of werken, iets zullen molesteeren (=hinderen) of tenteeren (=proberen) tegen de Pacifiatie te Gent gesloten op 8 november 1576, en op 12 februari daarnavolgend door Zijne Majesteit geapprobeerde (=goedgekeurd), noch ook tegen de Unie of Verbond door de Generale Staten van de landen van herwaarts over, in december laatstleden aangegaan en gemaakt; maar dien navolgende, zullen wij niemand van wat kwaliteit hij zij, vereenigd door de voorschrevene Pacifiatie, injurieeren of molesteeren (=verwonden of mishandelen) met woorden of werken, noch toelaten bij onze onderzaten hetzelfde te geschieden; maar zullen ons in allen behoorlijk dragen, vervoorderende de welvaart en de rust des lands, en bij zoo verre deze stad of ook de inwoners daartegen waren, hetzelfde zullen helpen hoeden en beletten, en op goeden tijd te kennen geven aan burgemeester en schepenen, om daarin voorzien te worden naar behooren.»

80

Prachtige voornemens, die - zoals wel meer gebeurt met goede voornemens -, heel snel vergeten worden. Maar daarover in ons volgend nummer meer.

Rosette Rymenants.

*Werken mee
aan dit nummer :*

Redactie : Jos Bastiaens, Hypoliet Budts, Walter Caethoven, Rik Claes, Flor Dieltjens, Jef Peeters, Rosette Rymenants

Fotografie: Walter Caethoven, Fr. Raets, Jeannine Thys en René Verhaegen

Tekeningen : Dirk Lieckens, Marc Verreydt en DF-ledenblad

Grafische vormgeving en zetwerk : Walter Caethoven

Druk : Miel Van de Sande

Eindredactie: Rik Claes

DE POEMP □ DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
HEEMKRING DAVIDSFONDS NIJLEN □ NEGENDE
REEKS □ NR. 35 □ ZOMER 1999 □ VERANTW. UITG.:
RIK CLAES - HEIBLOEMSTRAAT 81 - 2560 NIJLEN